

„To była najnowocześniejsza ulica w całym mieście”. Poznaj ciekawostki z historii ul. 1 Maja w Iławie; zobacz archiwalne zdjęcia

data aktualizacji: 2022.12.05

Choć pogoda nie zachęcała do spacerów, spora grupa iławian wzięła udział w ostatnim w tym roku spotkaniu z Michałem Młotkiem i Dariuszem Paczkowskim. W ramach nowej „Historii jednej ulicy” zaprosili oni mieszkańców na wycieczkę po ulicy 1 Maja. Opowieści, ciekawostek, anegdot i wspomnień, jak zawsze, nie brakowało.

Ulica 1 Maja to obecnie jedna z najważniejszych ulic w mieście. Rozpoczyna się przy skrzyżowaniu z ulicą Sobieskiego i biegnie aż pod las, do południowej granicy Iławy. Jej długość wynosi nieco ponad 1,5 kilometra.

- Ta droga od zawsze miała duże znaczenie dla Iławy - wyjaśniał podczas spaceru Michał Młotek. - Początkowa

była to jedna z kilku dróg wylotowych z miasta, gdy jednak na początku XX wieku wybudowano przy niej ogromny kompleks koszar, nabrała znaczenia strategicznego, które jeszcze wzrosło po wytyczeniu pod samą Iławą granicy z Polską - dodawał.

Koszary przy Blücherstraße na niemieckiej pocztówce z początku XX wieku.

Podobnie jak w przypadku ulicy Andersa i Smolki, które uczestnicy spacerów po Iławie odwiedzili w październiku, tak i w przypadku ulicy 1 Maja często dochodziło do zmiany nazw i patronów. Początkowo była to po prostu Droga Jamielnicka – Jamielniken Weg. Zmieniła ona swoją nazwę wraz z wybudowaniem w granicach miasta kompleksu koszar. Od wtedy i koszary, i ulica nosiły nazwę Blüchera – od nazwiska feldmarszałka i dowódcy armii pruskiej w bitwie pod Waterloo Gebharda Leberechta von Blüchera.

Po wojnie pierwszym patronem ulicy był Michał Rola-Żymierski – aktywny działacz komunistyczny, jeden z dowódców Armii Ludowej i Marszałek Polski, który w latach 1949-1952 był członkiem Rady Państwa. W 1952 roku oskarżono go o szpiegostwo na rzecz Zachodu i osadzono w więzieniu. Wtedy też nowym patronem ulicy został Konstanty Rokossowski – marszałek Związku Radzieckiego i Polski, polski minister obrony, członek naczelnych władz PZPR, a także wicepremier rządu. Nie udało się ustalić, w którym roku dokonano zmiany nazwy ulicy z Rokossowskiego na 1 Maja. Wiadomo jednak, że w 2005 roku władze Iławy podjęły próbę zmiany nazwy ulicy z 1 Maja na Jana Pawła II. Ostatecznie propozycja ówczesnego burmistrza Jarosława Maśkiewicza została odrzucona przez radnych.

Uczestnicy spaceru przy budynku kościoła pw. św. Brata Alberta.

Najnowocześniejsze miasto w okolicy

Grudniowy spacer rozpoczął się przy wieży ciśnień. Była to okazja, by opowiedzieć uczestnikom wyprawy o historii iławskich wodociągów i kanalizacji, ale też o przemysłowej rewolucji i wielkich przeobrażeniach, które zmieniły życie ówczesnych mieszkańców Iławy.

Prace nad budową wodociągów i kanalizacji rozpoczęły się w 1901 roku i trwały przez kolejne pięć lat. W tym czasie powstała nie tylko sieć wodociągowo-kanalizacyjna, na terenie Iławy wybudowano także wiele nowych obiektów: wieżę ciśnień, budynki techniczne, administracyjne i pierwszą oczyszczalnię ścieków.

Ćwiczenia niemieckich żołnierzy z iławskich koszar pod wieżą ciśnień (z archiwum Artura Zawadzkiego).

- Aby zrealizować tak potężną inwestycję, władze

Ławy musiały zaciągnąć ogromny kredyt. Budowa samych wodociągów i kanalizacji pochłonęła łącznie 800 tysięcy marek - mówił Dariusz Paczkowski.

Jednym z ciekawych obiektów związanych z historią ławskich wodociągów jest charakterystyczna wieża ciśnień przy ulicy 1 Maja. Początkowo obiekt ten miał wyglądać zupełnie inaczej. W archiwach zachowały się plany budowy wieży ciśnień z 1902 roku, zupełnie innej od tej, która ostatecznie powstała w tym miejscu w 1905 roku.

Zrealizowany (po lewej) i niezrealizowany (po prawej) projekt budowy wieży ciśnień w Ławie (ze zbiorów Ławskich Wodociągów).

Obecnie, z uwagi na zły stan techniczny, wieża ciśnień jest ogrodzona. Warto dodać, że obiekt od 1987 roku wpisany jest do rejestru zabytków.

- Początek XX wieku był okresem najdynamiczniejszego rozwoju w historii Ławy - mówił Michał Młotek. - W rozwój infrastruktury inwestowało nie tylko samo miasto, ale też kolej i wojsko. Dzięki temu Ława była w tym czasie jednym z najnowocześniejszych miast w całej okolicy - dodał.

Z całą historią ławskich wodociągów i kanalizacji zapoznać się można na wirtualnej wystawie „Wodociągi i kanalizacja” w Internetowym Muzeum Ławy.

W latach '80 XX wieku doszło do potężnej awarii sieci wodociągowej. Podczas silnych mrozów woda wylała się ze zbiornika, pokrywając lodem nie tylko zewnętrzne ściany wieży ciśnień, ale też górkę (fot. Jan Jasiński).

Zachować widok na las

Uczestnicy spaceru po ulicy 1 Maja odwiedzili też kościół pw. św. Brata Alberta i osiedle Podleśne, które powstało na terenie zajmowanym przed wojną przez obiekty koszar wojskowych.

Budowa nowych budynków wielorodzinnych rozpoczęła się w 1975 roku, w czasie, gdy do końca zmierzała budowa pobliskiego osiedla Centralnego (późniejszego osiedla XXX-lecia PRL). Nowe osiedle zajęło cały kwartał pomiędzy ulicami Wiejską, 1 Maja i skarpą doliny Diabelskiego Stawu. Autorem koncepcji zabudowy tej części Ławy był Mieczysław Hoffmann.

Kompozycja osiedla - w przeciwieństwie do geometrycznego układu pobliskiego osiedla XXX-lecia - okazała się być swobodna. Zabudowę i sieć dróg wewnętrznych dostosowano do rzeźby terenu.

Trwa budowa osiedla Podleśnego. Na pierwszym planie budynek 1 Maja 22. W tle wieża ciśnienia (fot. Jan Jasiński).

- Zamiarem autora koncepcji było zapewnienie mieszkańcom osiedla widoku na las - mówił Michał Młotek. - Idea była taka, by z każdego mieszkania było widać zieleń pobliskich drzew - dodał.

Osiedle powstało jako samodzielna jednostka mieszkalna z dużą szkołą, pocztą i zapleczem handlowo-usługowym, które miało obsłużyć także osiedle XXX-lecia. Obecnie osiedle Podleśne to największe ławskie osiedle.

Obóz i więzienie NKWD

Ostatni w tym roku spacer zakończył się przy bramie Zakładu Karnego. Michał Młotek i Dariusz Paczkowski opowiedzieli w tym miejscu o tym, co działo się z kompleksem koszar wojskowych po zajęciu Ławy przez wojska Armii Czerwonej.

- Gdy żołnierze radzieccy weszli w styczniu 1945 roku do Ławy, zajęli wszystkie obiekty koszarowe na terenie miasta. Zajmowano je na kwatery, magazyny lub z zamiarem nadania im innych funkcji - mówił Dariusz Paczkowski. - W koszarach przy dawnej Blücherstraße urządzono obóz-więzienie dla niemieckiej ludności cywilnej i Polaków służących w Wehrmachcie - dodał.

Uczennice szkoły podstawowej nr 2 pod koniec lat '60 XX wieku. W tle budynki więzienia - jeszcze przed rozbiórki dwuspadowego dachu. Uwagę zwraca też brak ogrodzenia. Zdjęcie wykonano z miejsca, gdzie dziś stoją bloki osiedla XXX-lecia (z archiwum Ewy Fojtowicz).

Obóz miał charakter przejściowy. Z zachowanych dokumentów wiadomo, że na miejscu działała specjalna komisja złożona z funkcjonariuszy miejscowego UB, która zajmowała się przesłuchiwaniami więźniów. Po przesłuchaniach i pozytywnej weryfikacji ludzie byli wypuszczani za bramę.

Wielu z nich zdecydowało się pozostać w Ławie. Wiadomo, że funkcjonariusze UB werbowali tymczasowych więźniów do prac żniwnych i prac przy odgruzowywaniu okolicznych miast. W zamian oferowano wyżywienie i dach nad głową.

Do końca sierpnia 1945 roku przez obóz przeszło 12 910 osób, 7 057 zatrudniono do różnego rodzaju prac, zwolniono 5 733, a 45 osób zmarło.

Wiadomo, że do obozu zwożono też ludność niemiecką z całego powiatu suskiego. Wielu z nich przed wyjazdem na Zachód było przesłuchiwanym przez UB i NKWD właśnie w obiektach dawnych koszar.

Według ustaleń Jerzego Czołgoszewskiego, który zajmuje się historią więziennictwa okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach, mimo opuszczenia Iławy przez wojska Armii Czerwonej, obiekty nadal służyły NKWD za więzienie. W czerwcu 1949 roku obiekt na pewno przejęli Polacy.

Spacer po ulicy 1 Maja był dziewiątą wyprawą po Iławie w ramach nowej edycji „Historii jednej ulicy”. Kolejne spotkanie zaplanowano na styczeń. Michał Młotek i Dariusz Paczkowski zaproszą wtedy iławian na wycieczkę po ulicy Dworcowej.

Organizatorzy spaceru dziękują Marcinowi Fornahlowi za udostępnienie nagłośnienia.

Źródło:

<https://www.foilawa.pl/aktualnosci/item/69401-to-byla-najnowoczesniejsza-ulica-w-calym-miescie-poznaj-ciekawostki-z-historii-ul-1-maja-w-ilawie-zobacz-archiwalne-zdjecia>